

**OLIV TA'LIM MUASSASALARI PROFESSOR-O'QITUVCHILARI KASBIY
FAOLIYATINI TALABALARNING QONIQISHI KO'RSATKICHLARI ASOSIDA BAHOLASH
TEKNOLOGIYASI**

*Ibraimov Xolboy,
Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston Pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti direktori, pedagogika
fanlari doktori, professor.*

*Urakov Sherzod Raxmanovich,
SamDU Kattaqo'rg'on filiali direktori, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

**ТЕХНОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕ-
ЛЕЙ ВУЗОВ НА ОСНОВЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ СТУДЕНТОВ**

*Ибраимов Холбой,
директор Научно-исследовательского института педагогических наук Узбекистана имени
Кори Ниёзи, доктор педагогических наук, профессор.*

*Ураков Шерзод Рахманович,
директор Каттакурганского филиала СамГУ, доктор философских наук (PhD) педагогических
наук*

**TECHNOLOGY FOR ASSESSMENT OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF
PROFESSORS-TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS ON THE BASE OF
INDICATORS OF STUDENTS' SATISFACTION**

*Ibraimov Kholboy,
Director of the Scientific Research Institute of Pedagogical Sciences of Uzbekistan named after Qori
Niyoziy, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*

*Urakov Sherzod Rakhmanovich,
Director of SamSU Kattakorgan Branch, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences*

ANNOTASIYA. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlarini sifatini oshirish, xususan professor-o'qituvchilar faoliyatini takomillashtirishda faoliyatning eng muhim samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) tizimini takomillashtirish yo'nalishlari tahlil qilingan. Shu asosda OTM professor-o'qituvchilarining kasbiy faoliyatini talabalarning qoniqishi ko'rsatkichlari asosida baholash texnologiyasi taklif etilgan. Professor-o'qituvchilar kasbiy faoliyatini baholashning latent omillari va ularga oid ko'rsatkichlar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: OTM ta'lim muhiti, talaba qoniqishi, ta'lim oluvchilar; OTM obro'si, pedagogik bilim va madaniyat, pedagogik mahorat, talabalarni qo'llab-quvvatlash, talabalar bilimni baholash

АННОТАЦИЯ. В данной статье анализируются пути повышения качества образовательных услуг в высших учебных заведениях, в частности совершенствование системы важнейших показателей эффективности (KPI) в совершенствовании деятельности профессорско-преподавательского состава. На этой основе предложена технология оценки профессиональной деятельности преподавателей вузов на основе показателей удовлетворенности студентов. Разработаны латентные факторы оценки профессиональной деятельности профессоров и преподавателей.

Ключевые слова: образовательная среда вуза, удовлетворенность студентов, учащиеся, репутация вуза, педагогические знания и культура, педагогические навыки, поддержка студентов, оценка знаний студентов.

ANNOTATION. This article analyzes ways to improve the quality of educational services in higher educational institutions, in particular, improving the system of critical performance indicators (KPI) in improving the activities of teaching staff. On this basis, a technology for assessing the professional activities of university teachers based on student satisfaction indicators is proposed. Latent factors for assessing the professional activities of professors and teachers have been developed.

Key words: educational environment of the university, student satisfaction, students, university reputation, pedagogical knowledge and culture, teaching skills, student support, assessment of student knowledge.

Bugungi kunda ta'lim sifati jamiyat taraqqiyotining, xususan aholining ijtimoiy farovonligi,

mamlakatning iqtisodiy rivojlanganlik hamda inson kapitalining darajasini belgilovchi omilga aylanib bormoqda. Ayniqsa, inson kapitali darajasi oliy ta'limdagi ta'lim xizmatlari sifatining darajasiga, shuningdek ta'lim xizmatlari sifatini belgilovchi professor-o'qituvchilarning bilim saviyasi va madaniyati, pedagogik mahoratiga bog'liqdir. "Singapur mo'jizasini" yaratgan Li Kuan Yuning fikricha, davlatdagi "mo'jiza" larni qilgan insonlar o'qituvchilardir[1].

Professor-o'qituvchilar faoliyatini baholab borish har qandan oliy ta'lim muassasasi uchun ta'lim xizmatlari sifatini takomillashtirish yo'nalishlaridan biridir. Bunda esa ta'lim xizmatlarining bevosita iste'molchisi bo'lgan talabalarining fikri, ularning qoniqish ko'rsatkichlari muhim ahamiyatga ega.

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining ta'lim muhitidan qoniqishini monitoring qilib borish, ta'lim sifatini oshirish hamda professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini takomillashtirishning muhim nuqtalarini aniqlash imkonini beradi.

Dunyoning ko'plab rivojlangan mamlakatlarida, xususan AQSh[2,3], Singapur[4], Angliya[5], Italiya[6] va Irlandiyada[7] professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini "talabalar qoniqishi" va "Talabalarining OTMga sadoqati" mezonlari orqali baholash, ushbu mezonlarni ilmiy asoslash bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda. Shuningdek, Z.Allam va M.Iacovidoularning tadqiqotlarida professor-o'qituvchilarning bilim saviyasi va madaniyati bilan ta'lim sifati va talabalarining OTMdan qoniqishi o'rtasidagi bog'liqlik borligini aniqlagan [8,9].

MDH olimlaridan I.A.Dagayeva, V.V.Baxotskiy, L.I.Strikunovalarning tadqiqotlarida talabalarining ta'lim muhitidan qoniqishini tashxislash orqali OTM jozibadorligini oshirish yo'nalishlari o'rganilgan. Ularning fikricha talabalarining qoniqishiga nafaqat OTMdagi ta'lim muhiti, o'qitish usullari, shuningdek, talaba shaxsiga munosabat, professor-o'qituvchilar to'g'risidagi ma'lumotlar (ilmiy salohiyat, erishgan yutuqlari, tadqiqot yo'nalishlari) ham ta'sirga ega [10].

Mamlakatimizda professor-o'qituvchilar faoliyatini baholash, eng muhim samaradorlik ko'rsatkichlari(KPI)ni aniqlash bo'yicha tadqiqotlar OTMlar boshqaruvini takomillashtirish nuqtai nazaridan amalga oshirilmoqda. Xususan, tadqiqotlarda KPI tizimi bir xil standartlarga emasligi, OTMlar, hududlar, mamlakatlarning xususiyatlariga asoslangan holda amalga oshirish samaraliroq hisoblanishi qayd etilgan, shuningdek professor-o'qituvchilarni baholash jarayonlari amaliyotida qo'llanilayotgan yondashuvlar shaffof hisob-kitoblarga qurilmaganligi, texnologik jarayonlar yetarli asoslantirilmaganligi, ko'p hollarda axborotlar va bajarilgan ish natijalariga beriladigan baho subyektiv va tushunarsiz xususiyatga ega bo'lishi aniqlangan [askarov].

Oliy ta'lim muassasalarida professor-o'qituvchilar kasbiy faoliyatini baholashda talaba qoniqishi darajasiga oid mezonlardan foydalanish KPI tizimida aniqlab bo'lmaydigan latent omillarni ro'yobga chiqarishga sharoit yaratadi. Xususan, amaldagi KPI tizimlarida professor-o'qituvchining bilimi va madaniyati, pedagogik mahorati, talabalarining bilim darajasini baholashdagi munosabatlari, talabalarining ta'lim olish ehtiyojlari va tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi kabi muhim komponentlarni baholashga imkon bermaydi.

Shu o'rinda bugun mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalaridagi ta'lim sifatiga ta'sir ko'rsatuvchi ayrim omillar va xususiyatlarni e'tirof etish maqsadga muvofiq.

OTMlarga qabul qilingan 1-kurslar bilan o'tkazilgan suhbatlarga ko'ra ularning ko'pchiligida asosiy maqsad oliy ta'lim muassasalariga kirish bo'lgan. Mazkur maqsadga erishish uchun umumta'lim maktablaridan ta'lim olish bilan birgalikda o'quv markazlari va xususiy repetitorlik kurslariga qatnagan. Kuzatishlarga ko'ra talabalikka qabul qilingandan (maqsadga erishgandan) so'ng ularda ma'lum muddat ta'lim olishga nisbatan relaksasiya jarayonlari yuz berishi, natijada propedevtik bosqich hisoblangan 1-kursda ta'lim natijalari yetarli darajada kuzatilmaydi.

Oliy ta'limda sifatni ta'minlash bo'yicha xorijiy OTMlarning tajribalari tahliliga ko'ra, ta'lim sifatini takomillashtirishning asosiy komponentlari e'tirof etilgan. Shu asosda biz ta'lim sifatini takomillashtirishning quyidagi komponentlarini keltiramiz:

1. Ta'lim oluvchilar. Ta'lim oluvchilarning ta'lim olish maqsadi va ehtiyoji ta'lim sifatini ta'minlashning eng muhim komponentidir.

2. OTMning obro'si. Ta'lim yo'nalishlari, bitiruvchilarga mehnat bozorining talabi darajasi, OTMning moddiy-texnik bazasi, joylashgan hududning infratuzilmasi yuqori bilim va tayyorgarlikka ega bo'lgan ta'lim oluvchilarni jalb qilish omili hisoblanadi.

3. OTMdagi ta'lim jarayoni. Dars beruvchi professor-o'qituvchilarning sifat tarkibi va ta'lim jarayonlarini tashkil etilishi, talabalar bilimni baholash usullari va yondashuvlari, OTM rahbariyatining ta'lim sifatini ta'minlashga nisbatan munosabati.

4. OTM ta'lim muhitidan talabalarining qoniqishi. Talabalarining ta'limdan qoniqishi OTMning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi omil bo'lib, bu bevosita professor-o'qituvchining bilim darajasi, madaniyatini hamda pedagogik mahoratini takomillashtirish vositasidir.

Demak, OTMlarning missiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari talabalarning ta'lim muhitidan qoniqishini ta'minlashga yo'naltirilgan komponentlarning tizimli aloqadorligiga asoslanishi lozim.

Talabani oliy ta'lim muassasasiga qabul qilinishi o'z kuch va qobiliyatiga ishonch, to'laqonli yorqin hayotga umid hissini uyg'otadi. Ma'lumki, oliy ta'lim muassasasida birinchi kursdagi ta'lim jarayoni eng murakkab hisoblanadi. Chunki talabani o'rta, o'rta maxsus va professional ta'lim tizimi jarayonidagi tashkiliy jihatdan farq qiluvchi oliy ta'lim muassasasi ichki tartib-qoidalariga rioya qilishiga to'g'ri keladi. Bunda o'rta, o'rta maxsus va professional ta'lim tizimidagi hamda oliy ta'lim tizimi talablari o'rtasidagi moslashuv jarayoni masalasi yuzaga keladi. Ayni paytda talabalarning ta'lim olishga ongli munosabatlarini ta'minlash samaradorligi zamonaviy moddiy-texnik vositalar bilan jihozlanganlikdan ko'ra, undagi mavjud qula pedagogik muhit, ta'lim jarayonining ta'lim oluvchilar ehtiyojlariga asoslanganligi professor-o'qituvchilar va kursdoshlar bilan o'zaro munosabatlar kabi omillarga bog'liq bo'ladi.

Mamlakatimizdagi ilmiy tadqiqotlar tahlili talabalarning OTM ta'lim muhiti, shuningdek professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatidan qoniqishiga ta'sir qiluvchi:

talabalarda turli ta'lim dargohlaridan keyin oliy ta'limdagi yangi talablarga ijtimoiy moslashishning sustligi hamda talab qilinayotgan darajada o'qish uchun vaqtning yetishmasligi kabi omillar bilan bog'liqligini; yangi ijtimoiy sharoitlarga moslashish jarayonidagi qiyinchiliklar, professor-o'qituvchilarning dars jarayonlarida zaruriy pedagogik bilim va mahoratga, ayniqsa pedagogik taktga ega emasligi, talabalarning bilim darajasini baholashda obyektiv yondashuvning yetarli emasligi, ta'lim mazmuni va auditoriyadan tashqari ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talabalarning ehtiyojlariga yo'naltirilmaganligi, ya'ni talabalarning tashabbuslari va fikr mulohazalari inobatga olinmasligi kabi holatlarni ko'rsatish imkonini berdi.

Talabalarning aksariyati ta'lim muhitidan yetarlicha qoniqmasliklarini ko'rsatib, bu o'z navbatida o'rganilgan indikatorlar ta'sirida talabalarning ta'lim motivatsiyasining susayishi, o'z-o'zini baholashi, o'zini namoyon qilishi, o'qish jarayonida xavotirlanish, stressli holatlarining paydo bo'lishi ehtimolini oshirishi mumkin.

Biz tadqiqotimizda professor-o'qituvchilar faoliyatini baholashda talabalarning qoniqishi ko'rsatkichlari asosida baholash texnologiyasini ishlab chiqdik va tadqiqot obyekti sifatida belgilangan OTMlarda tajribasinovdan o'tkazdik.

Professor-o'qituvchilar kasbiy faoliyatini talabalarning qoniqish ko'rsatkichlari asosida baholashning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. Talabalarning asosiy ta'lim motivlarini va talabalarning qoniqishini belgilovchi indikatorlarni aniqlash;
2. Talabalarning ta'lim olishga nisbatan ongli munosabatlarini hamda auditoriyaga talabini shakllantirish orqali professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini takomillashtirish;
3. Talabalarning qoniqish ko'rsatkichlarini tahlil qilish orqali ta'lim jarayonining kuchli va zaif tomonlarini hamda ta'lim sifatiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash, shuningdek o'quv jarayonining zaif tomonlari hamda salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni bartaraf etish chora-tadbirlarini belgilash;
4. OTMda professor-o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatini rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish.

Tadqiqotimiz doirasida dastlab talabalarning OTMdagi ta'lim jarayoniga nisbatan fikrlari tahlil qilindi. So'rov o'tkazilgan talabalarning 13,2 foizi talabalarga qo'yiladigan topshiriqlar hajmining yuqoriligini e'tirof etgan bo'lsa, 21,3% talabalar topshiriqlar hajmining yetarli emasligini ta'kidlagan, 9,3% talaba mustaqil ta'lim topshiriqlarining hajmi ko'pligini bildirishgan bo'lsa, 17,3% talaba mustaqil ta'lim topshiriqlarining hajmi va mazmunini yetarli deb hisoblashgan, 11,1% talaba ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarning nomutanosibligini, shuningdek 16,6% talabalar topshiriqlarning berilishi semestr davomida notekis taqsimlanganligini e'tirof etishgan. Shuningdek, respondentlarning fikrini aks ettiruvchi quyidagi muhim tendensiyalar aniqlandi: amaliyotga yo'naltirilgan darslar sonining yetarli emasligi (31,6%), mutaxassislik uchun ahamiyati kam bo'lgan fanlar salmog'i yuqori (10,6%), yakuniy nazoratlarda ko'plab notanish va dasturdan tashqari savollar uchrashi (23,8%).

Professor-o'qituvchilar faoliyatini talabalar qoniqishi ko'rsatkichlari asosida baholashda biz dastlab ta'lim sifatini takomillashtirishning muhim komponenti hisoblangan ta'lim oluvchining ta'lim olish ehtiyojini shakllantirishga ta'sir ko'rsatuvchi talabalarning ta'lim muhitidan qoniqishini o'rganib chiqdik.

So'rovnomada quyidagi savollardan foydalanildi:

1. Siz o'zingiz ta'lim olayotgan muassasada professor-o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlardan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?
2. O'zingiz ta'lim olayotgan muassasada kursdoshlaringiz bilan o'zaro munosabatlardan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?
3. O'zingiz ta'lim olayotgan muassasada tashabbuslaringizga diqqatlilik, ularning e'tiborga olinishidan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?
4. Siz ta'lim olayotgan muassasada talabalarning o'z qadr-qimmatini saqlay bilish uchun (rektorat,

fakultet, kafedralar rahbariyati va ustozlari tomonidan) mavjud ijtimoiy, pedagogik-psixologik muhitdan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?

5. Siz ta'lim olayotgan muassasangizdagi muhitning talabalar uchun qulaylik darajasidan qoniqishingizni qanday baholagan bo'lardingiz?

6. Siz ta'lim olayotgan muassasada talabalarning o'ziga nisbatan hurmatda bo'lish (dekanat va professor-o'qituvchilar tomonidan) muhitdan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?

7. Siz ta'lim olayotgan muassasada talabalarning yordam olishga bo'lgan (rektorat, fakultet, kafedralar rahbariyati va ustozlar, kursdoshlar tomonidan) imkoniyatdan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?

8. Siz ta'lim olayotgan muassasada talabalarning ta'lim olish tashkiliy va metodik masalalarida o'z nuqtai nazarini bayon qilish imkoniyatdan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?

9. Siz ta'lim olayotgan muassasada talabalarning tashabbus, faollik ko'rsatish imkoniyatidan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?

10. Siz ta'lim olayotgan muassasada talabalarning shaxsiy muammo va qiyinchiliklarini hisobga olishidan qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?

11. Siz ta'lim olayotgan muassasada talabalarning o'z qarorini tanlashga yordamlashish muhiti qoniqishingiz darajasini qanday baholagan bo'lardingiz?

Har bir savolga talabalarning quyidagi javoblari inobatga olindi: juda ham qoniqaman (o'z qarorini tanlashga yordamlashish imkoniyati to'liq mavjud); asosan qoniqaman (o'z qarorini tanlashga yordamlashish imkoniyati asosan mavjud); o'rtacha darajada qoniqaman (o'z qarorini tanlashga yordamlashish imkoniyati har doim bo'lmasada, ko'pchilik hollarda mavjud); qisman qoniqaman (o'z qarorini tanlashga yordamlashish qisman mavjud, lekin zarur paytda murojaat qilish qiyin bo'ladi); qoniqmayman (o'z qarorini tanlashga yordamlashish imkoniyati mavjud emas desa ham bo'ladi); umuman qoniqmayman (o'z qarorini tanlashga yordamlashish imkoniyati umuman mavjud emas).

Tajriba-sinov ishlarining dastlabki bosqichida Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filialida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari quyidagicha ko'rinishga ega bo'ldi.

1-rasm. SamDU Kattaqo'rg'on filialida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari

Olingan natijalarga asosan, OTMda o'quv jarayonlarining tashkil etilishi, professor-o'qituvchilarning bilim saviyasi va madaniyati, pedagogik mahorati, talabalarning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi hamda talabalar bilimini baholashga bo'lgan yondashuvlarining talabalar qoniqishiga ta'siri o'rganildi.

Jahon bankining "Akademik innovasiyalar fondi" (AIF2/13)ning "O'zbekiston Oliy ta'lim muassasalarida o'qituvchi faoliyatini baholash" granti doirasida Samarqand davlat universitetida professor-o'qituvchilarning dars jarayonidagi faoliyatini va talabalarning ushbu faoliyatdan qoniqishi va ularning OTMga bo'lgan sadoqati o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish va baholashning latent omillari aniqlangan (1-jadval) [11].

1-jadval.

Latent omillarning qisqacha tavsifi		
Omillar		
Ta'sir qiluvchi omillar	Professor o'qituvchilarning:	Bilim saviyasi va madaniyati
		Pedagogik mahorati
		Talabalarni qo'llab quvvatlashi
		Talabalar bilimini baholashi
Natijaviy omillar	Talabalarning qoniqishi Talabalarning OTMga bo'lgan sadoqati	

Professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini talabalar qoniqishi ko'rsatkichlari asosida baholash indikatorlari quyidagi jadvalda keltirildi:

2-jadval

Professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini talabalar qoniqishi ko'rsatkichlari asosida baholash indikatorlari (ta'sir ko'rsatuvchi omillar bo'yicha)

Latent omillar	Indikatorlar
PO' bilim saviyasi va madaniyati	PO'larning o'z mutaxassisligi bo'yicha bilim darajasi Mashg'ulotlarga tayyorgarlik darajasi Talabalarning bilim egallashiga individual yondoshuvi Bilimlarni uzviy va mantiqiy ketma-ketlikda berishi. Professor-o'qituvchilar ma'naviyati va madaniyati darajasi Darsni o'z vaqtida boshlashi va tugatishi
Professor-o'qituvchilarning pedagogik mahorati	Fanni tushuntirish mahorati Dars o'tish maromi (tezligi) Talabalarning erkin fikr bildirishiga sharoit yaratishi va ruhlantirishi Darslarni interfaollik asosida tashkil etishi. Zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanishi Mavzuni boshqa fanlar bilan bog'lab, amaliy misollar bilan tushuntirishi.
Talabalar bilimini baholashi	Talabalar bilimini baholash uslubini oldindan xabardor qilinishi Talabalar bilimini baholashda adolat mezonlariga rioya qilishi. Talabalar bilimini baholashda tanish-bilishchilik va ta'magirlik holatlariga yo'l qo'ymasligi. Talabalar bilimini baholash uslubini bilim olishga bo'lgan qiziqishni rag'batlantirishi.
Talabalar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi	Fanni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun to'g'ri yo'nalish berishi va qo'llab-quvvatlashi Zarurat tug'ilganda muloqot qilishga imkon berishi Fanni o'zlashtirish bilan bog'liq muammo yuzaga kelganda yetarli darajada ko'mak berishi Fanni o'zlashtirish uchun yetarli va sifatli o'quv materiallar taqdim etishi. Fanni o'zlashtirish mavzuga oid resurslarni doimiy ravishda taqdim etib borishi

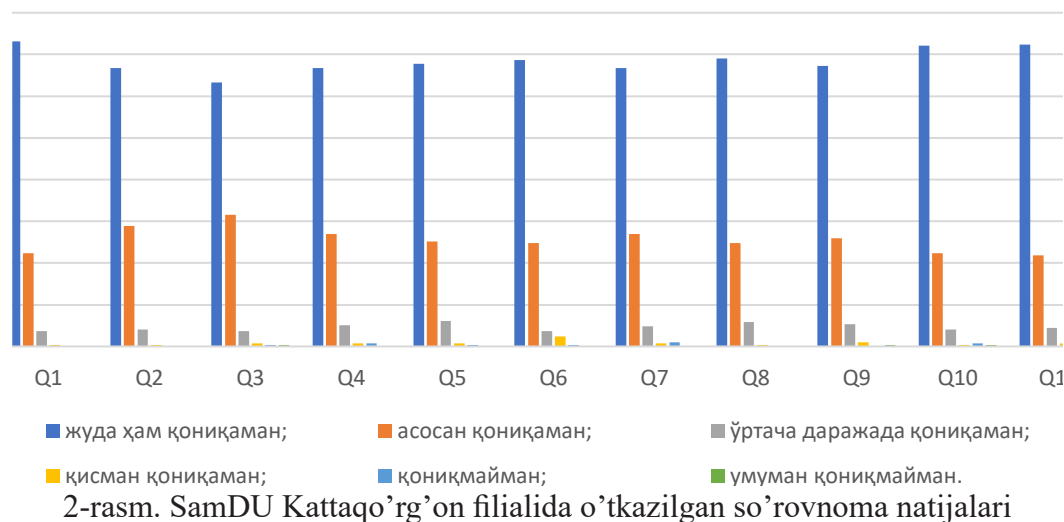
Mazkur indikatorlar asosida Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali veb-saytida professor-o'qituvchilarning faoliyatini baholab borishga yo'naltirilgan elektron tizimi <http://samdukf.uz/> anonim-sorovnomasi ishlab chiqildi.

Natijada talabalar tomonidan olib borilgan tezkor, bosqichma-bosqich va davriy baholash o'tkazib borildi.

Tajriba-sinov ishlarimizning keyingi bosqichida talabalarning ta'lim muhitidan qoniqish ko'rsatkichlari

quyidagi natijalarga erishildi (2-rasm).

Талабаларнинг ОТМ таълим муҳитидан қониқиш кўрсаткичлари диаграммаси, %да

Natijalar tahliliga ko'ra, professor-o'qituvchilarkasbiy faoliyatini ta'lim iste'molchisi hisoblangan talabalarning qoniqishi asosida tezkor, bosqichma-bosqich va davriy baholab borilishi, talabalarning OTM ta'lim muhitidan qoniqishi ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir qilgan. Ya'ni dastlabki, o'tkazilgan so'rovnomada 52.8-66.3 % talabalar juda ham qoniqaman deb e'tirof etishgan bo'lsa, keyingi bosqichlarda bu ko'rsatkich 63.3-73.1 %ga ko'tarilgan. Shuningdek, umuman qoniqmaslikni ko'rsatgan talabalar salmog'i 1.6% dan 0-0.3 % gacha kamaygan.

Xulosa qilib aytganda oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish ta'lim oluvchilarning ehtiyojiga bog'liqligini e'tirof etgan holda, ularning ta'lim muhitidan qoniqishi ko'rsatkichlari muhim komponentlardan biri hisoblanadi. Talabalarning OTM ta'lim muhitidan qoniqishini, avvalo, OTMning reputasiyasi, shuning bilan birgalikda professor-o'qituvchilarning bilim saviyasi va madaniyati, pedagogik mahorati, talabalarning bilim olishini qo'llab-quvvatlash, talabalar bilimni baholash yondashuvlari orqali ta'minlash mumkin.

Talabalarning ta'limdan qoniqishi esa OTMning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi omil bo'lib, jamiyat ijtimoiy buyurtmasini bajarishda muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Rahmatov M.A., Zaripov B.Z. Iste'dodli insonlar mamlakatning bebaho boyligidir. Li Kuan Yu hikmatlari. – T.: “Zamin Nashr”, 2019. – 6-bet.

Dehghan A., J. Dugger, D. Dobrzykowski, and A. Balazs, “The antecedents of student loyalty in online programs”, *Int. J. Educ. Manag.*, vol. 28, no. 1, pp. 15-35, 2014.

Hoverstad R., R.Sylvester, and K. E.Voss, “Key Factors Influencing Student Satisfaction Related to Recruitment and Retention”, no. november 2014. pp. 37-41, 2008.

Khoo H., Susie and S.T.Gregor, “Service quality and student/customer satisfaction in the private tertiary education sector in Singapore”. *Int. J.Educ. Manag.*, vol. 31, no. 4, pp. 430-444, 2017

Lesley L., S.Kalafatis “The idiosyncratic behavior of service quality, value, satisfaction, and intention to recommend in higher education: An empirical examination”. *Journal of Marketing Management* Vol. 27, Nos. 11-12, October, 2011.

Masserini L., M.Bini, and M.Pratesi, “Do Quality of Services and Institutional Image Impact Students' Satisfaction and Loyalty in Higher Education?”, *Soc. Indie. Res.*, vol. 146, no. 1-2, pp. 91-115, 2019

Chapman V., and A. Doris, “Modelling higher education financing reform for Ireland”. *Econ. Educ. Rev.*, vol. 71, pp. 109-119, 2019.

Allam Z., “Demystifying the Aspect of Quality in Higher Education: Insights From Saudi Arabia”. *SAGE Open*, vol. 10, no. 1, 2020.

Iacovidou M., P.Gibbs, and A.Zopiatis, “An exploratory use of the stakeholder approach to defining and measuring quality: The case of a cyprriot higher education institution”. *Qual. High. Educ.*, vol. 15, no. 2, pp. 147-165, 2009.

Dagayeva I. A., Baxotskiy V. V., Strikunova L. I. Diagnostika udovletvorennosti studentov obrazovatelnoy sredoy vuza v selyax povysheniya yego privlekatelnosti dlya abiturientov // *Vestnik Surgutskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2022. № 2 (36). S. 42–50. DOI 10.34822/2312-3419-2022-2-42-50

Husenov S., Haydarov R., Xushvaqov X., Qodirov M., Boboyev N. Professor-o'qituvchilarning dars jarayonidagi faoliyatini baholash. *Monografiya*. – Samarqand: “FAN BULOG'I” nashriyoti, 2021. – 120 B.